

5

WPR-metodologia koulutuspoliittisessa hallinnan tutkimuksessa

Aarno Kauppila & Heikki Kinnari¹

Bacchin kehittämää WPR-menetelmää käytetään nykyään laajalti sosiologisessa koulutuspolitiikan tutkimuksessa, mutta usein irrallaan sen poststrukturalistisesta kontekstista. Tässä luvussa tarkastelemme menetelmää sen poststrukturalistisessa ja hallinnan analyttisessä kehityksessään. Argumenttimme on, että WPR-menetelmä on metodologia, ja että sen kriittinen potentiaali pääsee oikeuksiinsa silloin, kun menetelmän ontologis-epistemologiset lähtökohdat huomioidaan.

Johdanto

Tässä luvussa jäsennämme Foucault'n hallinnan tutkimuksista ja anglosaksisesta hallinnan analytiikasta ammentavaa poststrukturalistista politiikka-analyysiä ja siihen kuuluvaa "What is the problem represented to be?"(WPR) -menetelmää. Kanadalais-australialaisen politiikantutkijan Bacchin (2009) poststrukturalistinen politiikka-analyysin keskeinen ajatus on se, että poliittiset ongelmat todellistuvat vasta silloin, kun ne esitetään ongelmina. Analysoimalla esitettyjä ongelmia voidaan ymmärtää, mihin politiikkasuositusten ratkaisut perustuvat. Poliittisten ongelmien esittäminen ja ratkaisujen määrittelevä esitettyihin ongelmiin on myös vallan-

¹ Kirjoittajien nimet ovat aakkosjärjestyksessä. Kauppila ja Kinnari ovat osallistuneet luvun kirjoittamiseen yhtäläisellä panoksella

käyttöä. Vallankäytöllä pyritään vaikuttamaan yksilöiden käyttäytymiseen, yhteiskunnallisen todellisuuden luonteeseen sekä sitoutumaan tiettyyn totuuspeliin.

Bacchin poststrukturalistinen politiikka-analyysi eroaa ratkaisukeskeisestä politiikan tutkimuksesta siirtämällä analyyttisen huomion siihen, miten politiikassa esitetään yhteiskunnallisia ongelmia ja millaisia itsestäänselvyyksiä ongelman esittäminen sisältää (Bacchi, 2009). Tutkimalla näitä itsestäänselvyyksiä on mahdollista tehdä näkyväksi ne ajatusrakennelmat, joista vaietaan ja joille poliittiset toimintaohjelmat ja ehdotukset perustavat legitimitettinsä. Poliittisten itsestäänselvyyksien analysoimiseksi Bacchi on kehittänyt WPR-menetelmän, joka on nykyään varsin käytetty analyyttinen työkalu politiikan tutkimuksessa. Menetelmää on hyödynnetty myös Suomessa tehdyssä koulutuspolitiikan tutkimuksessa (esim. Helakorpi, Lappalainen & Mietola, 2020; Kuortti, 2024; Kauppila, Kinnari & Niemi 2020; Kinnari 2020a, 2020b; Kinnari, Laalo & Silvennoinen 2022; Kinnari & Silvennoinen, 2023; Laalo & Jauhiainen, 2019; Laiho & Pihlaja, 2022; Lakka & Pietilä, 2023; Mertanen, Mäkelä & Brunila, 2022; Mäkinen, 2018; Pitkänen, 2023).

Tawell ja McCluskey (2022) kuitenkin huomauttavat, että pääsääntöisesti WPR-menetelmää hyödyntävissä tutkimuksissa keskitytään tutkimustuloksiin. Keskustelu menetelmän metodologisista lähtökohdista on jäänyt vähemmälle, kuten myös menetelmän kriittinen tarkastelu. Metodologisen keskustelun puute johtaa helposti siihen, että WPR-menetelmä irrotetaan sen poststrukturalistisesta kehiksestä. Tällöin menetelmä kadottaa metodologisen ulottuvuutensa ja redusoituu aineistolle esitettäväksi apukysymyksiksi. Sen sijaan silloin, kun poliittiset ongelmat ja ratkaisut asetetaan poststrukturalistiseen kontekstiin, voidaan selvittää, miksi jokin ongelma esitetään ongelmana ja mitä ongelmat ja niiden ratkaisuehdotukset kertovat omasta ajastamme. Esitämmeikin tässä luvussa, että WPR-menetelmä on hallinnan analytiikkaan kiinnittyvä metodologia ja että menetelmän ontologis-epistemologiset lähtökohdat tulee huomioida, jotta analyysikehikon kriittinen potentiaali pääsee oikeuksiinsa.

Luku etenee siten, että esittelemme ensin hallinnan analytiikan keskeiset perusajatukset ja pääkäsitteet. Tämän jälkeen keskitymme poststrukturalistiseen politiikka-analyysiin ja Bacchin kehittämään WPR-menetelmään sekä siihen, miten ne suhteutuvat hallinnan analytiikan kehikseen. Sitten havainnollistamme, miten WPR-menetelmää voi hyödyntää koulutuspolitiikan tutkimiseen kahden esimerkin avulla. Ensimmäinen esimerkki osoittaa, kuinka WPR-menetelmällä voidaan genealogisesti analysoida elinikäisen oppimisen määrittelyä ihmisyyttä ylikansallisessa koulutuspolitiikassa. Toisessa esimerkissä tarkastelemme WPR-menetelmän soveltamista kahden eri politiikkasektorin vertailevassa analyysissä. Päätämme luvun pohtimalla WPR-menetelmän antia koulutuspoliittiselle tutkimukselle.

Hallinnan analytiikka ja sen pääkäsitteet

Ranskalaisen filosofin Foucault'n (1926–1984) hallinnallisuuden tutkimuksista (Foucault, 1991, 2010a) on kehittynyt hallinnan analytiikaksi kutsuttu analyysikehys. Hallinnan analytiikkaa ei kuitenkaan ole yhtenäinen tutkimussuuntaus tai paradigma, vaan sille on ominaista erilaiset tavat soveltaa Foucault'n hallinnallisuuden käsitteitä ja ajatusta liberaalin valtiomallin hallinnallistumisesta (ks. esim. Rose, 1999; Dean 2010). Erityisesti anglosaksisille hallinnan analyttisille tutkimuksille on yhteistä se, että niissä keskitytään hallinnan tekniikoihin, poliittisiin rationaliteetteihin sekä hallinnan genealologiaan (ks. esim. Rose & Miller, 2010; Dean, 2010).

Hallinnallisuuden termi on käännös Foucault'n (2010a) neologismista *gouvernementalité* (governmentality), jonka hän muodosti sanoista *gouvernement* ja *mentalité*. *Gouvernement* viittaa hallitsijainstituution lisäksi yleiseen hallitsemisen käytäntöön, kun taas *mentalité* viittaa mieleen tai ajattelutapaan (Foucault, 2010a; Koivusalo, 2012). Hallinnallisuuden käsite onkin monimerkityksellinen, eikä Foucault määrittänyt sitä tyhjentävästi. Analyysitasosta riippuen termillä voidaan viitata hallinnan genealologiaan, hallinnan tekniikoiden kattokäsitteeseen ja liberaalien valtioiden itseymmärrykseen (ks. Foucault, 2010a).

Foucault (2010a) antoi termille kolme eri merkitystä. Ensimmäisessä merkityksessään hallinnallisuus tarkoittaa ”käyttäytymisen ohjaamista” (*conduct of conduct*) (ks. myös Walters, 2012). Tämä merkitys keskittyy hallinnan teknologioihin ja rationaliteetteihin sekä hallinnan tapaan. Toinen merkitys liittyy liberaalien valtioiden hallinnallistumiseen ja valtion olemassaolon mahdollisuuksiin. Kolmas merkitys viittaa liberalistiseen käyttäytymismalliin (Foucault, 2010a; Walters, 2012). Liberalismin perustuvan valtiomallin ominaispiirre on se, että siinä joudutaan jatkuvasti refleктоimaan, miten yksilöitä voidaan hallita hallitsematta heitä liikaa ja samalla kunnioittaa heidän autonomiaansa, oikeuksiaan ja vapauksiaan.

Valta onkin Foucault'n ajattelun keskiössä, ja hänen mukaansa se kiinnittyy kiinteästi tietoon ja sen legitimoimaan totuuteen (Foucault, 1980). Vallankäytössä on kyse totuuden määrittelystä eli kamppailusta eri osapuolten välillä. Keskeistä on, ettei valtaa ymmärretä tukahduttavana, vaan tuottavana, sillä sitä on kaikkialla ihmisten välisissä suhteissa, ja nämä suhteet uusiutuvat sekä muuttuvat jatkuvasti (Foucault, 1980). Valtasuhde ei myöskään koskaan ole stabiili, sillä valtaa kohtaan on aina vastarintaa. Siksi hallinta on aina hienovaraista ”käyttäytymisen ohjaamista” (*conduct of conduct*), jolla pyritään samaan yksilö johtamaan ja hallitsemaan itseään (Foucault, 1982).

Foucault'n käsitys vallasta on biopolitiikkaa, sillä vallankäyttö kohdistuu ihmisten ja populaatioiden fyysisten ja henkisten ominaisuuksien sekä kykyjen kontrollointiin, muovaamiseen ja ohjaamiseen (Foucault, 2010a). Biopolitiikkaan liittyy kolme keskeistä käsitettä: tieto, valta ja subjekti, jotka ovat olennaisia myös hallinnan tutkimuksessa (Foucault 2010a). Tieto biopolitiikan kehityksessä kiinnittyy asiantuntijuudesta käytäviin kamppailuihin. Valta puolestaan tarkoittaa sitä, millaiseen tietoon nojaututaan ja kenellä on oikeus määritellä ja edistää sitä. Subjekti viittaa

subjektifikaatioon ja kytkeytyy etiikkaan ja itsesääteelyyn, eli siihen, millainen ihminen on ja miten koko väestön tulisi elämäänsä elää.

Biopolitiikkaan kiinnittyvä hallinnallisuus voidaan ymmärtää Foucault'n käsitteiden, kuten rationaliteetin ja teknologian, kautta. Ensinnäkin on kuitenkin ymmärrettävä, että nämä käsitteet jäsentyvät osana erilaisia "totuuspelejä" (Foucault, 1980). Foucault'n mukaan jokaisella yhteiskunnalla on oma totuusjärjestelmänsä, jolla hän tarkoittaa diskurssityyppejä, jotka hyväksytään ja joita pidetään totena. Totuuspelit kytkeytyvät tiedon ja vallan keskinäiseen suhteeseen. Tutkimalla tätä sidosta voidaan analysoida subjektin ja totuuspelien välistä suhdetta. Totuuspelit rakentuvat erilaisten valtakäytänteiden ja pakoteinstituutioiden verkostoissa (Foucault, 1980).

Poliittiset rationaliteetit, kuten liberalismien eri muodot – sosiaaliliberalismi ja uusliberalismi – ovat koko yhteiskunnan tasolla toimivia "totuuspelejä", joihin valtion hallinnallistuminen perustuu (Foucault, 1991). Ne ovat historiallisina hetkinä toimivia koherentteja ajatusjärjestelmiä, joita rakennetaan ja ylläpidetään tilastojen, strategioiden ja politiikkojen avulla. Rationaliteetti viittaa yleisesti järjestyksen tapaan, joka määrittää, miten hallintaa harjoitetaan tietyssä ajassa ja paikassa (Kaisto & Pyykkö, 2010). Miller ja Rose (1989) määrittelevät poliittiset rationaliteetit suhteellisen systemaattisiksi, historiallisesti rakentuneiksi diskursiivisiksi kokonaisuuksiksi. Poliittiset rationaliteetit sisältävät sekä opit hyvinvoinnista, erilaiset liberalismien oppijärjestelmät että näkemykset oikeuksista ja velvollisuuksista. Näitä ajattelutyyplejä ja tapoja tehdä todellisuus ajateltavaksi työstetään siten, että ne mukautuvat laskelmoitaviksi ja ohjelmoitaviksi (Rose & Miller, 2010).

Poliittisten rationaliteettien hallinnallisuus tarvitsee kuitenkin tekniikoita toteutuakseen. Hallinnan tekniikat viittaavat niihin järjestelmällisiin toimintatapoihin, joilla yksilöt, instituutiot ja muut organisoidut valtajärjestelmät pyrkivät vaikuttamaan toisten ihmisten toimintaan. Tällaisia toimintatapoja ovat esimerkiksi arkkitehtoniset ratkaisut ja erilaiset tiedonkeruu- ja esittämismenetelmät (Rose, 1999; Kaisto & Pyykkönen, 2010). Esimerkiksi koulutuksessa luokkahuonejärjestys ja opetussuunnitelmat ovat hallinnan tekniikoita, joilla pyritään koulumaan yksilöiden käyttäytymistä. Hallinnan tekniikoissa rationaliteetit siis välineellistyvät (Rose & Miller, 2010). Ne ovat keinoja, kykyjä ja taitoja, joilla hallintaa harjoitetaan tietyn päämäärän eli teloksen kehyksessä (Kaisto & Pyykkönen, 2010; ks. myös Dean, 2010).

Foucault (1988) jakoi hallinnan tekniikat neljään ryhmään: 1) tuotantotekniikat, 2) merkkijärjestelmätekniikat, 3) valtatekniikat ja 4) itsetekniikat. Yleensä Foucault'laissa tutkimuksessa keskitytään kahteen viimeiseen tekniikkaan, sillä ne tuottavat käsityksen subjektista. Valtatekniikoiden avulla määritellään yksilöiden olemusta ja käyttäytymistä osoittamalla heidät tiettyjen päämäärien alaisuuteen ja hallintaan. Itsetekniikat puolestaan sijaitsevat liberaalin hallinnan ytimessä. Niillä tarkoitetaan keinoja, joiden avulla yksilöt pyrkivät autonomisesti tai muiden avustuksella muokkaamaan käytöstään tietyssä totuuspelissä rakentuneen suunnitelman mukaisesti.

Hallinnallisuuteen liittyvät totuuspelit, rationaliteetit ja tekniikat kiinnittyvät lopulta etiikkaan, sillä hallinta toteutuu liberalismissa tietyssä moraalisisessa totuuspelissä. Foucault (1988) kuitenkin muistuttaa, ettei ole olemassa universaalisti

hallittavaa objektia, koska hallinnan kohteet ja "hallitsijat" vaihteleva eri aikoina. Siksi subjektin muodostumista tarkastellaan ulkoisen hallinnan ja itsehallinnan leikkauspisteessä. Ulkoinen hallinta viittaa subjektivointiin eli niihin käytäntöihin, joissa määritellään yksilöiden käytöstä, alistetaan heidät hallinnan alaisuuteen ja joissa objektivoidaan subjektit. Itsehallinta puolestaan viittaa puolestaan subjektivaatioon, eli niihin käytäntöihin, joissa yksilöt voivat muokata omaa ajatteluaan, käyttäytymistään ja olemisen tapaansa. (Foucault, 1988; Kaisto & Pyykkönen, 2010.) Hallinnan analytiikassa ei kuitenkaan tarkastella subjektuuden muodostumista universaalina ilmiönä, vaan aina tapahtumayhteydessään, joka on historiallisena ilmiönä singulaarinen ja kontingentti (Helén, 2006; Kaisto & Pyykkönen, 2010).

Poststrukturalistinen politiikka-analyysi, problematisaatio ja problematisointi

Poststrukturalistinen politiikka-analyysi (*poststructural policy analysis*) on Bacchin kehittämä ja nimeämä politiikan tutkimuksen lähestymistapa. Se keskittyy hallinnan tutkimiseen toimintapolitiikan (*policy*) kehyksessä (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Bacchi, 1999, 2009, 2015). Toimintapolitiikka ymmärretään poststrukturalistisessa politiikka-analyysissä kuitenkin hyvin laveasti: se käsittää sekä valtion laitosten että muiden yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitämiseen osallistuvien järjestöjen ja ammattikuntien toiminnan (Bacchi & Goodwin, 2016).

Poststrukturalistisen politiikka-analyysin keskeinen käsite on problematisaatio kahdesta syystä. Ensinnäkin problematisaation käsitteellä Bacchi yhdistää Foucault'n ymmärryksen totuuspeleistä ja hallinnallisuudesta sekä hallinnan analytiikan käsitteistön osaksi politiikan tutkimusta (esim. Bacchi & Goodwin, 2016). Toiseksi Bacchi on kehittänyt WPR-analyysikehikon problematisaation tutkimiseen politiikan kontekstissa (esim. Bacchi, 2009). Ennen kuin esittelemme WPR-analyysikehikon tarkemmin, selvitämme, miten Bacchin poststrukturalistinen politiikka-analyysi eroaa toimijuutta ja tulkinnallisuutta korostavasta poststrukturalistisesta politiikka-analyysistä (*poststructuralist policy analysis* ks. Howarth & Griggs, 2012). Tämän jälkeen esittelemme, miten problematisaatio ja problematisointi ymmärretään Bacchin kehittämässä politiikka-analyysissä.

Molemmissa poststrukturalistisiksi politiikka-analyyseiksi kutsutuissa tutkimusotteissa analyysin kohde on poliittinen problematisaatio, mutta se ymmärretään eri tavoin. Tämä ymmärrysoleellisuus, koska se havainnollistaa, miten tutkimusotteet poikkeavat toisistaan. Toimijuuteen ja tulkinnallisuuteen keskittyvässä poststrukturalistisesta politiikka-analyysissä huomio on toimijoissa ja siinä, miten he muodostavat poliittisia ongelmia (Bacchi, 2015; Howarth & Griggs, 2012). Tällöin analyysin kohde on muun muassa se, miten eri toimijoiden ideologiset ja/tai hegemoniset näkökulmat määrittävät poliittisen ongelman muodostamista ja miten niitä ylläpidetään (ks. Howarth & Griggs, 2015). Tämän tutkimusotteen teoreettinen tausta nojaa ennen kaikkea Laclau ja Mouffin diskurssiteoriaan (Howarth & Grig-

gs, 2012, 2015; ks. myös yksityiskohtainen Tervasmäen selostus Laclaun ja Mouffen sekä Essexin koulukunnan diskurssiteoriasta tämän teoksen luvussa 4). Bacchin lanseeraamassa poststrukturalistisessa politiikka-analyysissä problematisaatiota puolestaan tutkitaan tarkastelemalla sitä, miten politiikassa jokin asiantila tai ilmiö esitetään ongelmana ja millaisia keinoja ongelman ratkaisemiseksi tarjotaan (myös Rose & Miller, 1992).

Bacchin ymmärrys problematisaatiosta pohjautuu Foucault'n tutkimuksiin. Problematisaatio viittaa siihen, miten jokin asiantila, toiminta, prosessi tai ilmiö määritellään ongelmaksi ja ajattelun kohteeksi (Bacchi, 2012). Problematisaatiossa tieto-valta-suhteet ja hallintakäytännöt muuttuvat. Bacchin mukaan politiikassa problematisaatio etenee siten, että jokaisessa poliittisessa toimintaohjelmassa tai ehdotuksessa esitetään jokin yhteiskunnallinen ongelma ja keinot sen ratkaisemiseksi (ks. Bacchi, 2009, 2012, 2015). Jokainen poliittinen toimintaohjelma ja ehdotus siis problematisoi ja pyrkii muuttamaan vallitsevaa asiantilaa eli hallintaa (Bacchi & Goodwin, 2016). Poliittisten ongelmien esittäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ongelmat olisivat pelkkiä konstruktioita jostakin ilmiöstä. Sen sijaan ongelmien esittäminen on osa prosessia, jossa jokin yhteiskunnallinen ilmiö otetaan ajattelun kohteeksi ja jonka avulla ilmiötä pyritään hallitsemaan. Bacchi huomauttaa, ettei poststrukturalistisessa politiikka-analyysissä tarkastella poliittisten ohjelmien ja toteutuneen politiikan välistä jännitettä, vaan niitä itsestäänselvyiksi, joihin politiikka perustuu ja joita se ylläpitää. Tämä tutkimusote eroaa perustavasti sellaisesta politiikan tutkimuksesta, jossa tutkitaan poliittisten toimenpiteiden vaikutuksia yhteiskunnallisiin ongelmiin (Bacchi, 2023).

Bacchin poststrukturalistisen politiikka-analyysin tutkimuskohde on problematisaatio ja sen kautta mahdollistuva hallinta. Sen analyttinen ohjenuora ja kriittinen ulottuvuus on Foucault'a seuraten problematisointi. Se tarkoittaa vallitsevien ja yleisesti hyväksytyjen totuuksien ja asiantilojen sekä niiden vaihtoehdottomuuden kyseenalaistamista (Bacchi & Goodwin, 2016). Kyseenalaistamisella ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että totuudet ymmärrettäisiin ideologisiksi manipulaatioiksi, jotka tulisi paljastaa (Bacchi, 2012). Sen sijaan analysoidaan, miten jokin asiantila tai ilmiö esitetään politiikassa ongelmana ja millaisia keinoja sen ratkaisemiseksi tarjotaan. Analyysi ei siis keskity toimijoihin siinä mielessä, että tarkasteltaisiin, kuka sanoo mitään. Sen sijaan analyysin tavoitteena on problematisoida poliittisia toimenpideohjelmia ja -ehdotuksia siten, että tarkastelu niihin itsestäänselvyksiin ja rationalisointeihin, joille ongelman esittäminen perustuu ja miten se rajataan.

WPR-menetelmä

WPR-menetelmä on Bacchin kehittämä analyttinen työkalu politiikan tutkimiseen (esim. Bacchi, 2023). Sen avulla voidaan yhtäältä analysoida poliittista problematisaatiota ja sen kautta tapahtuvaa hallintaa, ja toisaalta problematisoida analysoitavaa toimintapolitiikkaa. Menetelmän perusajatus nojaa poststrukturalistisen poli-

tiikka-analyysin mukaisesti siihen tietoteoreettiseen premissiin, että politiikassa määritellään erilaisia ongelmia, joihin tarjotaan poliittisesta ohjelmasta riippuen monenlaisia ratkaisuja (Bacchi & Goodwin, 2016). Yhteiskunnalliset ilmiöt siis problematisoituvat eri politiikkaohjelmissa eri tavoin.

Itse WPR-menetelmä koostuu kuudesta kysymyksestä, jonka Bacchi on kehittänyt problematisaation analysoimiseen politiikan kontekstissa (Bacchi, 2009; Bacchi & Goodwin, 2016). Menetelmän avulla voidaan tutkia niin yleisiä poliittisia linjauksia tai ohjelmia, lainsäädäntötekstejä, oikeuden päätöksiä, lehdistötiedotteita, tutkimusraportteja, tilastotietoja kuin arkkitehtonisia ratkaisujakin (Bacchi & Goodwin, 2016). Bacchin ja Goodwinin (2016) mukaan aineistotyyppillä ei ole ratkaisevaa merkitystä analyysin kannalta. Oleellisempaa on se, että aineistoksi valikoidaan jokin sellainen artefakti, joka pyrkii ohjaamaan ja muokkaamaan ihmisten toimintaa.

Seuraavaksi esittelemme WPR-menetelmän analyttiset kysymykset. Esittelyn yhteydessä havainnollistamme, mihin eri kysymykset suuntaavat analyysin huomion ja miten niiden avulla voidaan problematisoida tarkasteltavaa politiikkaa. Foucault'a seuraten Bacchi ja Goodwin (2016) muistuttavat, että WPR-menetelmän kysymyksiä voi soveltaa valikoivasti, eikä jokaista kysymystä tarvitse esittää kaikissa tapauksissa. On myös todennäköistä, että menetelmää on sovellettava aineistoon useammin kuin kerran, sillä poliittiset ongelmat esitetään usein siten, että ne pyrkivät asettumaan tai 'pesiytymään' toistensa sisälle.

- 1) *Ensimmäiseksi*: mikä esitetään ongelmaksi analysoitavassa poliittisessä ohjelmassa tai ohjelmissa?

Ensimmäinen kysymys tarjoaa analyysin aloituspisteen. Toisin sanoen, ensin tunnistetaan, mikä esitetään politiikkatekstissä ongelmana. Tämä tapahtuu tutkimalla politiikkatekstien määrittämiä 'ratkaisuja', joiden avulla voidaan löytää implisiittiset ongelmanasettelut. Tarkoituksena on kyseenalaistaa jokin sellainen asia, joka vaikuttaa luonnolliselta ja itsestään selvältä. Aloituspisteen valinta riippuu työn ja poliittisten prioriteettien merkityksellisyydestä. Samalla on tärkeää muistaa, että politiikkatekstit ovat usein monimutkaisia ja voivat sisältää useamman kuin yhden ongelman representoinnin. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Kinnari, 2020a.)

- 2) *Toiseksi*: millaisille ennakko-oletuksille poliittisen ongelman esittäminen perustuu? Mitkä oletukset ovat tämän esitetyn 'ongelman' takana tai perustana (ongelman representaatio)?

Toinen kysymys keskittyy tiedon ja vallan määrittämiin totuuspeleihin. Ensin selvitetään, miten ongelman representaatio on ylipäätään mahdollinen. Tämä tapahtuu tunnistamalla se tieto ja ne diskurssit, jotka mahdollistavat sen legitimitetin, joka tekee ongelman representaatiosta järkevän ja ymmärrettävän. Toiseksi tarkastellaan, miten ongelman representaatio on rakennettu: mihin käsitteisiin ja binaarisuuksiin (esimerkiksi julkinen/yksityinen, mies/nainen ja kansalainen/maahanmuuttaja) se

perustuu? Tämän jälkeen tunnistetaan mahdollisia problematisointien malleja, jotka saattavat viitata tietyn poliittisen tai hallinnan rationaliteetin toimintaan. Tällöin etsitään vastausta kysymykseen siitä, millainen tieto on mahdollistanut sen, että jokin tavoite on rakentunut vastaukseksi ongelmiin, sekä millaisissa diskursiivisissa käytännöissä ja verkostoissa tämä tavoite rakentuu. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Kinnari, 2020a.)

3) *Kolmanneksi*, miten 'ongelman' kuvaaminen tapahtuu?

Kolmannen kysymyksen avulla pyritään genealogiseen ymmärrykseen nykyisyyden rakentumisesta kiinnittämällä huomio historialliseen muutokseen liittyviin valtasuhteisiin. Tavoitteena on tutkia, miten tietty ongelman representaatio (eli tapa, jolla ongelma esitetään) on muodostunut. Kysymyksen avulla haastetaan ehdotukset politiikan helposti jäljitettävästä kehityksestä, ja tuodaan esiin mahdollisten vaihtoehtoisten kehityskulkujen kirjo. Tarkoituksena on horjuttaa oletusta siitä, että nykyinen tila on jotakin väistämätöntä. Tämä edellyttää yksityiskohtaista käytäntöjen kartoitusta, jotka tuottavat tunnistettuja ongelman representaatioita. Eriävät valtasuhteet muodostavat tärkeän osan tästä analyysistä, sillä ne haastavat tiettyyn tietoon perustuvien diskurssien auktoriteettiaseman. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. Kinnari, 2020a.)

4) *Neljänneksi*, mitä ongelman esittämisessä on jätetty problematisoimatta? Mistä vaietaan ja voitaisiinko 'ongelma' käsitteellistää eri tavalla?

Neljännän kysymyksen myötä tarkastellaan esitettyä ongelmaa toisin kiinnittämällä huomio hiljaisuuksiin ja käsityksiin, jotka jäävät ongelmattomaksi tai kyseenalais-tamatta. Samalla kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten politiikassa muodostetaan vaihtoehdottomuutta. Tarkoituksena on horjuttaa vallitsevaa ongelman representaatiota ja kuvitella maailmoja, joissa tietty olosuhteiden yhtymäkohta ei ole problematisoitu tai jossa se on problematisoitu eri tavalla. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Kinnari, 2020a.)

5) *Viidenneksi*, millaisia vaikutuksia (diskursiivisia, subjektifikaatio) tuotetaan tämän 'ongelman' myötä?

Viidennen kysymyksen avulla etsitään esitetyn ongelman vaikutuksia. Näitä ei ymmärretä 'tuloksina', vaan poliittisina seurauksina. Vaikutuksia voidaan eritellä erityisesti kolme toisiinsa kytkeytyvää ulottuvuuden kautta: diskursiiviset vaikutukset, subjektifikaatiovaikutukset ja koetut vaikutukset. Diskursiivisten vaikutusten tutkiminen kiinnittyy siihen, kuinka tietyn ongelman representaation asettamat viitekehykset rajoittavat sitä, mitä voidaan ajatella ja sanoa. Nämä viitekehykset muodostavat tietynlaisen "totuuspelin", jossa tietyt käsitykset ja puhuvat saavat etuoikeutetun aseman, kun taas toiset suljetaan ulkopuolelle. Subjektifikaatiovai-

kutukset kiinnittävät huomiota siihen, miten subjektit ovat mukana ongelman representaatioissa ja miten heidät tuotetaan tietynlaisiksi subjekteiksi. Koettujen vaikutusten tutkiminen viittaa siihen, millaisia konkreettisia kokemuksia ja vaikutelmia ongelman esittäminen synnyttää yksilöille ja ryhmille. Huomionarvoista on, että kaikki edellä esitetyt kysymykset luovat pohjan viidennelle kysymykselle. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Kinnari, 2020a.)

- 6) *Kuudenneksi*, kuinka ja missä tätä ongelman representaatiota tuotetaan, levitetään ja puolustetaan? Kuinka sitä on häiritty tai yritetty korvata?

Kuudes kysymys auttaa ajattelemaan uudelleen sitä, mitä pidetään 'normaalina' todellisuutena. Tätä kysymystä voi pitää koko tutkimukseen keskeisenä tarkoituksena. Tarkoitus on paljastaa itsestäänselvyyksiä ja 'naamioita', joita politiikoissa korostetaan, mutta samalla tuoda esiin kiistojen olemassaolo. Erilaiset kiistat ovat niitä tekijöitä, jotka horjuttavat itsestään selvinä pidettyjä totuuksia. Kysymyksen avulla voidaan myös pohtia vastarinnan ja "vastatoiminnan" muotoja, jotka haastavat – tai voivat haastaa – laajalle levinneitä ja ongelman representaatioita. (Bacchi & Goodwin, 2016; ks. myös Kinnari, 2020a.)

WPR-lähestymistavan viimeinen askel on sitoutuminen soveltamaan sen kuutta kysymystä paitsi tutkijan omiin näkemyksiin myös hänen käyttämiinsä ongelman representaatioihin. Tämä edellyttää itsekriittisyyttä, sillä historiallisiin ja kulttuurisesti vakiintuneisiin tietomuotoihin sijoittuneena tutkijan on alistettava myös oma ajattelunsa kriittiselle tarkastelulle. Alleviivatakseen menetelmän itsekriittistä ulottuvuutta Bacchi (esim. 2023) on myöhemmissä kirjoituksissa lisännyt menetelmään seitsemännen kohdan: sovello WPR-menetelmän kysymyksiä itse esittämillesi ongelmille. Tämän tarkoittaa Bacchin ja Goodwinin (2016) mukaan sitä, että tutkijan on problematisoitava Foucault'n ajatuksia seuraten myös oma olemisensa ja argumentaationsa, jotta menetelmän soveltaminen olisi mahdollisimman luotettavaa.

Elinikäisen oppimisen politiikat WPR-menetelmän soveltamisen esimerkkinä ja Foucault'n subjektivaation neljä ulottuvuutta analyysin täydentäjänä

Käytämme ensimmäisenä esimerkkinä WPR-menetelmän soveltamisesta Kinnarin (2020a) väitöskirjatutkimusta, joka käsittelee elinikäisen oppimisen politiikkaa 1960-luvulta 2020-luvulle. Tutkimusaineisto koostui Euroopan neuvoston, OECD:n, UNESCO:n ja EU:n elinikäisen oppimisen ideoita käsittelevistä koulutuspoliittisista dokumenteista. Tutkimuksessa huomio kiinnittyi eri aikakausien problematisaatioihin ja niihin rakentuviin vastauksiin ja tavoitteisiin.

Tutkimuksessa WPR-menetelmää käytettiin genealogisen lähestymistavan menetelmällisenä työkaluna. Jokainen politiikkadokumentti analysoitiin yksittäin

WPR-patteriston avulla, suhteessa toisiin ja omaan aikakauteen. Elinikäisen oppimisen politiikka käsitteellistettiin poliittisiin rationaliteetteihin liittyväksi hallinnan teknologiaksi. Liberalismin muodot rakentavat erilaisiin totuuspeleihin perustuvat poliittiset rationaliteetit, jotka konstruoivat myös politiikkasuositusten ja -ohjelmien diskursiivisia sisältöjä. WPR:n avulla voidaan tutkia historiallisesti kerrostunutta aineistoa genealogisesti ja etsiä vastauksia siihen, miten nykyisyytemme on rakentunut. Tässä yhteydessä WPR-patteriston kolmas kysymys muodostuu koko tutkimuksen lähtökohdaksi. Se tarkoittaa historiallisen aineiston systemaattista läpikäymistä WPR-menetelmän mukaisesti, dokumentti kerrallaan.

WPR:n avulla voidaan keskittyä myös viidennen kysymyksen subjektifikaatiovaikutuksiin. Menetelmä ei kuitenkaan anna tähän seikkaperäisiä ohjeita. Kinnari (2020a) kytki Foucault'n subjektivaation neljä ulottuvuutta osaksi WPR-menetelmää tutkiessaan subjektifikaatiovaikutuksia. Subjektivaatiotapojen "käänteisellä" lähestymistavalla on mahdollista tarkastella, millaisia itsetekniikoita subjektille tarjotaan, jotta hän voisi rakentaa itsestään vaadittavan ihanteellisen moraalisubjektin.

Kinnarin (2020a) tutkimuksessa Bacchin WPR-menetelmän mukaisesti tarkasteltiin ensin politiikkatekstien määrittämiä 'ratkaisuja', jotta voitiin tunnistaa implisiittiset ongelmanasettelut. Tutkimuksessa ongelma tarkoitti niitä konkreettisesti määriteltyjä ongelmia, tarpeita, haasteita tai laiminlyöntejä, joihin elinikäinen oppiminen esitettiin vastauksena. Näitä oli usein useita, ja genealogisen lähestymistavan avulla oli mahdollista paikantaa, miten eri aikakausina ja eri organisaatioiden politiikoissa samanlaiset ongelmat voivat esiintyä erilaisissa diskursiivisissa totuuspeleissä, mutta saada toisistaan poikkeavia ratkaisuja ja tavoitteita.

Toiseksi Kinnarin (2020a) tutkimuksessa huomio kiinnittyi tiedon ja vallan määrittämiin totuuspeleihin, jotka ohjasivat elinikäisen oppimisen politiikan diskurssien sisältöjä. Tarkastelun kohteena oli, millainen tieto mahdollisti elinikäisen oppimisen rakentumisen vastaukseksi representoituihin ongelmiin sekä sen, millaisissa diskursiivisissa käytännöissä ja verkostoissa elinikäinen oppiminen toteutui. Systemaattinen genealoginen lähestymistapa mahdollisti eri aikakausien vertailun. Aineiston jakautuminen seitsemälle vuosikymmenelle osoitti myös poliittisen rationaliteetin muuttumista liberalismin eri muodoista toiseen. Tämä näkyi myös elinikäisen oppimisen politiikkateksteissä, joissa tiedon legitimizeetti ja auktoriteetit vaihtuivat vuosikymmenten aikana eri poliittisissa rationaliteeteissa.

WPR-menetelmän kolmas kysymys oli Kinnarin (2020a) koko tutkimuksen lähtökohta, koska tarkastelun kohteena olivat politiikkadokumentit seitsemältä eri vuosikymmeneltä. Eri aikakausien politiikkatekstien systemaattinen analyysi WPR-menetelmän mukaisesti tarjosi elinikäisen oppimisen muutokseen liittyvien valtasuhteiden ja nykyisyyden mahdollisuuksien yksityiskohtaisen tarkastelun. Genealoginen lähestymistapa tarjoaa vastauksen kysymykseen, mitä tapahtuu juuri nyt ajassamme ja miten nykyisyytemme on tullut mahdolliseksi (Foucault, 1998; Helén, 2016).

Neljännän kysymyksen avulla Kinnarin (2020a) tutkimuksessa tarkasteltiin elinikäisen oppimisen problematisaatioiden toisin ajattelemista. Huomio kohdistui

hiljaisuuksiin ja ongelmattomaksi jääviin käsityksiin elinikäisen oppimisen politiikan tavoitteista. Erityisesti tutkittiin vaihtoehtottomuuksien ja itsestäänselvyyksien taustalla olevia mekanismeja sekä sitä, miksi tietyt diskursiiviset totuuspelit legitimoituvat toempina kuin toiset. Yhdistämällä genealoginen lähestymistapa systemaattiseen WPR-menetelmään oli mahdollista tutkia millaisia hiljaisuuksia ja ongelmattomia käsityksiä esiintyy eri aikoina ja miten myös hiljaisuuksilla on oma genealogiansa. Tämä lähestymistapa tuo näkyviin valtakamppailut, joissa hiljaisuudet ja itsestäänselvyudet syntyvät sekä ne mekanismit, joilla tietyt diskurssit hiljennetään tai normalisoidaan.

Viidennen kysymyksen myötä huomio kiinnittyi esitetyn ongelman diskursiivisiin ja subjektifikaatiovaikutuksiin – siihen, millaista ihmistä tai yhteiskuntaa elinikäinen oppiminen politiikkana rakensi ja miten se muokkasi ihmisyyden ja yhteiskunnan kategorioita eri aikakausina. Subjektifikaatiovaikutuksiin WPR-menetelmä ei kuitenkaan tarjoa kovinkaan seikkaperäisiä ohjeita. Tämän vuoksi Kinnari (2020a) yhdisti Foucault’n subjektivaation neljä ulottuvuutta subjektifikaatiovaikutusten tutkimiseen. Tämän metodologisen työkalun avulla voidaan tutkia, miten problematisaation kautta hallitaan ja rakennetaan toivottua subjektiviteettia politiikkateksteissä.

Subjektifikaatiovaikutukset liittyvät siihen, että koko elämämme rakentuu aina tietyn moraalijärjestelmän sisällä. Foucault’n mukaan on erilaisia tapoja ”panna itsensä käyttäytymään” tietyssä moraalijärjestelmässä, jolloin yksilö on samalla oman käytöksensä subjekti, mutta myös moraalinvartija (Foucault, 2010c). Elinikäisen oppimisen politiikassa eri aikoina erilaisia määreitä siitä, miten yksilön tulisi panna itsensä käyttäytymään, jotta hänestä tulisi toivottava elinikäinen oppija. Genealogisesti orientoitunut WPR mahdollistaa muuttuvien subjektifikaatiovaikutusten tutkimisen analysoimalla tarjottuja subjektivaatiotapoja. Foucault (2010c) erottelee neljä *itsehallinnan* tai *etiikan* analysointiin liittyvää subjektivaatiotapaa, jotka voidaan yhdistää WPR-menetelmään: *eettinen substanssi*, *alistumisen tapa*, *itsen työstäminen* (eettinen työ) ja *moraalisubjektin teleologia*. Näiden avulla Kinnarin (2020a) tutkimuksessa analysoitiin toimintaa ja niitä tapoja, joilla yksilön on politiikan mukaan tehtävä itsestään vaadittava moraalisubjekti eli ihanteellinen elinikäisen oppija.

Eettisellä substanssilla Foucault (2010b) tarkoittaa tapaa, jolla yksilö muodostaa osan itsestään moraalikäyttäytymisen keskeisimmäksi tekijäksi. Eettisen substanssin tunnistamiseksi on kysyttävä, millainen käsitys todellisuudesta löytyy sen taustalta (Dean, 2010). WPR-menetelmän kolmannessa kohdassa selvitetään, millaisiin totuuspeleihin problematisaatiot kytkeytyvät. Kinnarin (2020a) tutkimuksessa elinikäisen oppimisen politiikassa eri diskurssit pohjautuivat erilaisiin moraalisiin järjestyksiin, minkä vuoksi myös eettisiä substansseja oli useita. Niitä rakensivat erilaiset ongelmat, kiellot, velvollisuudet, mahdollisuudet ja ratkaisut. Lisäksi eri aikakausien poliittiset rationaliteetit määrittivät elinikäisen oppimisen politiikkatekstien eettistä substanssia. Eettistä substanssia etsittiin politiikkateksteiltä kysymällä: millaiseen käsitykseen ihmisestä ja yhteiskunnasta oppiminen pohjautui ja miksi

elinikäinen oppiminen koettiin tärkeäksi?

Alistumisen tavalla Foucault (2010b) tarkoittaa tapaa, jolla yksilö tunnistaa säännöt ja velvollisuutensa totella niitä. Alistumisen tavat liittyvät siihen, *miten* eettistä substanssia hallitaan (Dean, 2010). Elinikäinen oppiminen on itsessään yhteiskunnan integraatioon liittyvä alistumisen tapa: oppimalla yksilö osoittaa olevansa kykeneväinen vaadittuun kansalaisuuteen. Kinnarin (2020a) tutkimuksessa koulutuspoliittisissa teksteissä elinikäinen oppiminen sisälsi velvoitteita ja suosituksia, joiden avulla yksilön tuli 'alistaa' itsensä vaadittavan eettisen substanssin mukaiseksi. Alistumisen tapoja selvitettiin koulutuspoliittisilta teksteiltä kysymällä: millainen osaaminen nähtiin tärkeäksi yksilölle ja yhteiskunnalle, ja millaisten velvoitteiden ymmärtäminen oli välttämätöntä eettisen substanssin täyttämiseksi?

Itsen työstämisellä tai *eettisellä työllä* Foucault (2010b) ei tarkoita pelkästään oman käytöksen saattamista vastaamaan jotakin määriteltyä sääntöä, vaan myös toimintaa, jonka kautta itsestä rakennetaan oman toiminnan tai käyttäytymisen moraalisubjektiksi. Itsen työstäminen liittyy siihen, keitä me olemme hallinnan kohteina – "subjektifikaation käytäntöinä" – eli hallittavina ja eettisinä subjekteina (Dean 2010). Kinnarin (2020a) tutkimuksessa elinikäisen oppimisen politiikassa paikannettiin lukuisia itsen työstämiseen liittyviä käytäntöjä ja tekniikoita, joiden avulla yksilön tuli muokata itseään. Politiikkadokumenttien mukaan itseä oli työstettävä esimerkiksi arvioinnin, itsearvioinnin, ohjauspalveluiden ja kurssien, mutta myös terapeutin itsereflektion kautta. Itsen työstämisen keinoja etsittiin politiikkateksteistä kysymällä: minkä käytäntöjen avulla yksilön tuli muokata toimintaansa?

Moraalisubjektin teleologialla Foucault (2010b) tarkoittaa moraalisen toiminnan nivoutumista osaksi tiettyä moraalialia tai normistoa. Moraalinen toiminta rakentaa käyttäytymismallia, jonka tavoitteena on varmistaa, että yksilön toiminta vastaa vaadittuja arvoja ja sääntöjä, mutta samalla luo moraalisubjektille ominaista olemisen tapaa. Deanin (2010) mukaan teleologia sisältää ajatuksen hallinnasta, jolloin on kysyttävä: miksi me hallitsemme tai miksi meitä hallitaan? Mitkä ovat ne lopputulemat, joita etsitään ja millaista maailmaa halutaan rakentaa? Moraalisubjektin teleologia sisältää hallinnan ja eettisen todellisuuden rakentumisen tarkoituksellisen ja toivotun päätepisteen (Dean, 2010). Kinnarin (2020a) tutkimuksessa elinikäisen oppimisen moraalisubjektin teleologia kiinnittyi käsitykseen elinikäisestä oppimisesta, joka mahdollisti kulloisenkin ajan ratkaisut ja loi mallin ihanteellisesta kansalaisesta sekä halutusta yhteiskuntajärjestyksestä. Moraalisubjektin teleologiaa etsittiin politiikkateksteistä kysymällä: mitä olemisen tapaa ja millaista maailmaa elinikäisellä oppimisella tavoiteltiin?

WPR-menetelmän kuudennen kohdan mukaisesti Kinnarin (2020a) tutkimuksessa tarkasteltiin 'normaalialia' todellisuutta uudelleen. Pyrkimyksenä oli paljastaa itsestäänselvyyksiä, joita elinikäiseen oppimisen politiikkaan rakennettiin problematisaatioiden kautta. Elinikäisen oppimisen politiikassa tämä tarkoitti sen tutkimista, millaista ihmistä tai yhteiskuntaa elinikäinen oppiminen oli mukana luomassa ja miten se muokkasi ihmisyyden ja yhteiskunnan kategorioita.

WPR-menetelmää voidaan käyttää edellä kuvatun esimerkin mukaisesti genealogisen tutkimuksen systemaattisena välineenä. Tämä edellyttää kuitenkin tutkimuksen sitomista poststrukturalistiseen kontekstiin ja yksityiskohtaista, dokumenttikohtaista analyysia. Genealogisesti virittynyt WPR-menetelmä mahdollistaa problematisaatioiden muutoksen tarkastelun sekä nykyisten problematisaatioiden kautta rakentuneiden tavoitteiden ymmärtämisen. Huomionarvoinen havainto olikin, että problematisaatiot pysyivät hyvin samanlaisina, mutta ratkaisut perustuivat eri aikakausina erilaisiin diskursiivisiin totuuspeleihin ja rationaliteetteihin.

Subjektifikaatiovaikutusten tutkimuksessa WPR-menetelmään voidaan yhdistää myös foucault'laiset subjektivaatiotavat. Mikäli tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita problematisaatioiden kautta rakennetuista toivotuista subjekteista, subjektivaation ulottuvuuksien yhdistäminen WPR-analyysikehikkoon mahdollistaa sen tarkastelun, millaisia itsetekniikoita politiikassa yksilölle tarjotaan. Subjektivaatiotapojen analyysikehikko tarjoaa välineen sen tutkimiseen, miten ja miksi yksilön tulisi rakentaa itsensä vaaditun kaltaiseksi.

Kahden politiikkasektorin vertaileva analyysi WPR-menetelmällä

Toisena esimerkkinä WPR-menetelmän soveltamisesta hyödynnämme Kauppilan, Kinnarin ja Niemen (2020) tutkimusta, jossa vertaillaan kahta eri politiikkasektoria. Esimerkillä havainnollistamme, miten WPR-menetelmä soveltuu myös vertailevaan politiikan tutkimiseen. Yleensä vertailevassa politiikan tutkimuksessa analysoidaan kahden tai useamman eri maan politiikkaa. WPR-menetelmää on käytetty muun muassa tutkimuksissa, jotka analysoivat koulutuspolitiikassa muodostuvia tasa-arvokäsityksiä Suomessa ja Ruotsissa (Lappalainen, Nylund & Rosvall, 2019), normalisoivaa ja ulossulkevaa koulutuspolitiikkaa Englannissa ja Skotlannissa (Tawell & McCluskey, 2022) ja sekä lasten liikuntaa koskevia politiikkasuosituksia Kanadassa ja Australiassa (Alexander & Coveney, 2013). Kauppila ja kumppanit puolestaan hyödyntävät WPR-menetelmää analysoidessaan kahta eri politiikkasektoria – vammais- ja elinikäisen oppimisen politiikkaa – Euroopan unionissa (Kauppila, Kinnari & Niemi, 2020; ks. myös Kauppila, 2022). Tällaisesta vertailevasta asetelmasta käsin he analysoivat sitä, millaisille rationaliteeteille eri politiikkasektorit perustuvat ja millaiseen vuoropuheluun ne keskenään asettuvat.

Euroopan unionin elinikäisen oppimisen- ja vammaispolitiikan vertailevan analyysin lähtökohdaksi Kauppila ja kumppanit (2020) asettivat politiikkasektorien risiiriittaisuuden. Vammaispolitiikassa on 1990-luvulta lähtien esitetty, että paras tapa parantaa vammaisten ihmisten yhteiskunnallista asemaa on edistää heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Yhdeksi keskeiseksi keinoksi tämän tavoitteen saavuttamiseksi on määritetty vammaisten ihmisten koulutusmahdollisuuksien lisääminen ja heidän osallistamisensa elinikäiseen oppimiseen (Euroopan komissio, 2010b). Euroopan unionin koulutuspolitiikassa puolestaan tavoitteena on ollut elinikäisen oppimisen mahdollistaminen kaikille unionin kansalaisille (Euroopan komissio,

2010a). Elinikäiseen oppimiseen panostamisen on nähty lisäävän Euroopan unionin taloudellista kilpailukykyä ja sosiaalista yhtenäisyyttä (Euroopan komissio, 2000a, 2001, 2006, 2010a). Nämä linjaukset eivät kuitenkaan ole tuottaneet toivottua tulosta, sillä vammaisten palkkatyöllistyminen ja mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ovat edelleen heikommat kuin ei-vammaista väestöllä (Eurostat, 2024).

Kauppila ja kumppanit (2020) analysoivat elinikäisen oppimisen politiikan ja vammaispoliittisten linjausten epäsuhtaa keskittymällä siihen, miten politiikat konstituivat, hallinnoivat ja asemoivat vammaisia ihmisiä. Aineistoksi he valitsivat seitsemän keskeistä Euroopan unionin elinikäisen oppimisen- ja vammaispolitiikan dokumenttia vuosilta 2000–2010: neljä koulutuspoliittista ja kolme vammaispoliittista dokumenttia. Dokumentit analysoitiin kolmena parina², jotta voitiin tarkastella myös sitä, miten poliittiset toimintaohjelmat suhteutuvat toisiinsa.

Analyysissä Kauppila ja kumppanit (2020) sovelsivat WPR-menetelmää siten, että he rakensivat sen pohjalta kolmivaiheisen kysymyspatteriston poliittisten dokumenttien analysoimiseksi. *Ensimmäisessä vaiheessa* analysoitiin vammaisuuteen ja elinikäiseen oppimiseen kiinnittyviä ongelmanasetteluja. WPR-menetelmän mukaisesti he esittivät aineistolle kysymyksen: ”mikä esitetään politiikoissa ongelmana?” Ongelmaa analysoitiin kolmen tarkentavan kysymyksen avulla. Ensimmäinen kysymys koski sitä, miten poliittisen ongelman esittämisen yhteydessä vammaisuus konstituoidaan molemmilla politiikkasektoreilla. Toinen kysymys käsitteli puolestaan sitä, miten elinikäisen oppimisen edistäminen esitetään ja oikeutetaan keskeiseksi koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi. Viimeinen kysymys tarkasteli, miten vammaisuudesta ja elinikäisestä oppimisesta muodostetaan problematisointien kautta hallittavia kategorioita.

Analyysin toisessa vaiheessa Kauppila ja kumppanit (2020) keskittyivät hallinnan tekniikoiden ja rationaliteettien analysointiin. Tässä vaiheessa he hyödynsivät WPR-menetelmän toista ja kolmatta kysymystä. Toisen kysymyksen mukaisesti, joka keskittyy poliittisten ongelmien taustaoletuksiin, tutkijat analysoivat niitä poliittisia ratkaisuehdotuksia, joilla pyritään edistämään vammaisten ihmisten koulutuksen saavutettavuutta ja elinikäiseen oppimiseen osallistumista. Nämä ratkaisuehdotukset käsitteellistettiin hallinnan tekniikoiksi. Hallinnan tekniikoiden kautta analysoitiin myös poliittisia rationaliteetteja. Tällöin keskityttiin seuraaviin kysymyksiin: kohdistuvatko ratkaisuehdotukset ensi sijassa yksilöön vai yhteiskunnallisiin järjestelyihin, ja millaista toimintaa vammaisilta ihmisiltä odotetaan? Analyytinen huomio kohdistui yhtäältä niihin itsestäänselvyyksiin, joille vallitseva käsitys

² Ensimmäisen parin muodosti vuonna 2000 julkaistut dokumentit *Towards a barrier-free Europe for people with disabilities* (Euroopan komissio, 2000b) ja *A memorandum on lifelong learning* (Euroopan komissio, 2000a). Toisen parin muodostivat dokumentit *Making a European area of lifelong learning a reality* (Euroopan komissio, 2001) ja *Equal opportunities for people with disabilities: A European action plan (2004–2010)* (Euroopan komissio, 2003), ja viimeinen pari muodostui dokumenteista *Key competences for lifelong learning* (Euroopan komissio, 2006), *Education and training 2010 work programme* (Euroopan komissio, 2010a) ja *European disability strategy 2010–2020: A renewed commitment to a barrier-free Europe* (Euroopan komissio, 2010b).

yhteiskunnallisesta osallistumisesta perustuu ja toisaalta niihin vaihtoehtoihin poliittisiin ratkaisuihin, jotka jäävät sanoittamatta. WPR-menetelmän kolmatta kysymystä, joka liittyy poliittisen ongelman levittämiseen, hyödynnettiin analyysissa esittämällä aineistolle seuraava kysymys: miten poliittiset ongelmat ja niiden ratkaisut eri politiikkasektoreilla suhteutuvat toisiinsa ja aikaisempiin linjauksiin. Tämän kysymyksen avulla tutkijat toivat analyysiinsä aikaperspektiivin ja analysoivat, millaisille poliittisille rationaliteeteille molemmat politiikkasektorit perustivat linjauksensa vuosina 2000–2010.

Analyysin viimeinen vaihe keskittyi tarkastelemaan sitä, miten koulutus- ja vammaispolitiikassa objektivoidaan subjektit. Subjektien analysoimisessa Kauppila ja kumppanit (2020) sovelsivat WPR-menetelmän viidettä kysymystä: millaista subjektiviteettia poliittisen ongelman esittämisessä yhteydessä tuotetaan ja miten tämä subjektiviteetti kiinnittyy esitettyyn poliittiseen ongelmaan. Analyysi kohdistui tällöin siihen, miten yksilöitä hallitaan elinikäisen oppimisen ja vammaisuuden kautta ja miten nämä hallinnan tavat suhteutuvat toisiinsa. Tässä analyysivaiheessa tarkasteltiin yksityiskohtaisesti vammaisuuden ja elinikäisen oppimisen välistä suhdetta kysymällä: miten vammaisuutta määritellään koulutuspoliittisissa toimenpideohjelmissa ja miten vammaisen subjekti suhteutuu elinikäisen oppijan ideaalisubjektiin?

Hyödyntämällä WPR-menetelmää kahden eri politiikkasektorin vertailevassa tutkimuksessa Kauppila ja kumppanit (2020) pystyivät analysoimaan niitä järkeilyjä ja problematisointeja, joille Euroopan unionin koulutus- ja vammaispolitiikat ovat perustaneet legitimitteettinsä 2000-luvulta 2010-luvulle. Analyysin keskeinen lopputulema on, että ongelmien esittämisen tavat ja niihin tarjotut ratkaisut ovat yhdenmukaistuneet koulutus- ja vammaispolitiikassa 2000-luvun aikana.

Toimintapoliittisten ohjelmien ratkaisuehdotusten ja rationaliteettien kautta Kauppila ja kumppanit (2020) analysoivat sitä, miten koulutus- ja vammaispolitiikassa objektivoidaan subjektit. Subjektien analyysissä hyödynnettiin WPR-menetelmää kahdella tavalla. Ensinnäkin analysoitiin, millaisia kykyjä elinikäiseltä oppijalta vaaditaan, jotta hän pystyy vastaamaan Euroopan unionin koulutuspolitiikassa esitettyihin taloudelliseen kilpailukykyyn ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen kiinnittyviin ongelmiin. Toiseksi analysoitiin, millaista subjektiviteettia vammaisilta ihmisiltä vammaispolitiikassa odotetaan, jotta heidän osallistumisensa yhteiskunnalliseen toimintaan ja työmarkkinoille parane.

Lopuksi Kauppila ja kumppanit (2020) analysoivat näiden subjektien keskinäistä suhdetta. Analyysinsä perusteella he esittivät, että elinikäisen oppijan ideaalisubjekti sulkee jo määritelmällisesti monet vammaiset ihmiset ulkopuolelleen. Tästä huolimatta sekä koulutus- että vammaispolitiikka perustavat linjauksensa oletukselle, että yksilöiden tulee jatkuvasti kehittää itseään ja omatoimisuuttaan uusliberaaliin totuuspeleihin nojaavan tietotalouden vaatimusten mukaisesti. Vammaiset ihmiset esitetään politiikoissa ongelmana, koska he eivät lähtökohtaisesti mahdu poliittisten linjauksien tavoitteleman subjektin muottiin. Ratkaisuksi tähän ongelmaan tarjotaan lähinnä erilaisia tukitoimia, joilla pyritään lisäämään vammaisten

ihmisten omatoimisuutta ja taloudellista itsenäisyyttä.

Oleellista Kauppilan ja kumppanien (2020) tutkimuksessa on se, että poststrukturalistisen politiikka-analyysin ideaa noudattaen he eivät analysoi poliittisten ohjelmien seurauksia. Sen sijaan he keskittyvät vertailevassa analyysissään niihin itsestäänselvyksiin, joille politiikkojen ongelmanasettelut perustuvat. Tästä lähtökohdasta käsin he hyödyntävät WPR-menetelmää analysoidakseen niitä problematisaatioita, joille koulutus- ja vammaispolitiikka perustavat hallintansa. Tällaisella analyttisellä otteella tehdään näkyväksi koulutus- ja vammaispolitiikkaan sisältyviä ristiriitaisuuksia ja problematisoidaan poliittisia linjauksia niiden omista lähtökohdista käsin.

Lopuksi

Olemme tässä luvussa esitelleet Bacchin kehittämän poststrukturalistisen politiikka-analyysin WPR-menetelmän ja sen metodologiset lähtökohdat. Nämä lähtökohdat kiinnittyvät hallinnan analytiikkaan, jonka keskeiset periaatteet ja käsitteet tekevät menetelmän käytön ja ymmärtämisen mielekkääksi. Olemme havainnollistaneet WPR-menetelmän soveltamista kahdella esimerkillä, jotka kuvaavat sen käyttöä sekä genealogisessa että vertailevassa politiikan tutkimuksessa. Molemmissa esimerkeissä menetelmää on hyödynnetty osana hallinnan analyttistä metodologiaa. Tällöin huomio on kohdistunut niihin itsestäänselvyksiin ja totuuspeleihin, joille politiikat perustavat legitimitettinsä.

Analysoimalla politiikan itsestäänselvyksiä ja totuuspelejä avautuu myös WPR-menetelmän kriittinen ulottuvuus: problematisointi. Sen ydin on poliittisen vaihtoehdottomuuden kyseenalaistaminen ja tilan avaaminen toisinajattelulle. Poliittisia linjauksia ja ehdotuksia perustellaan usein yhteiskunnallisilla ongelmilla ja niiden pohjalle rakennetuilla ratkaisuilla. Ratkaisuja kuvataan usein vaihtoehdottomuuden retoriikan kautta. Samalla luodaan tietynlainen käsitys yhteiskunnasta, sillä ongelmat ja vastaukset pohjautuvat erilaisten rationaliteettien noudattamiin totuuspeleihin.

Analysoimalla poliittisten ongelmien ja ratkaisujen esittämistapoja voidaan tuoda esiin myös vaihtoehtoihin diskursseihin perustuvia ratkaisuja. WPR-menetelmä tarjoaa metodologisen ja menetelmällisen näkökulman lisäksi, Foucault'ta seuraten, keinon vastadiskurssien ja vaihtoehtoisten todellisuuksien kuvitteluun. Esittämällä erilaiseen tietoon perustuvia ratkaisuja esitetyille ongelmille, voidaan kuvitella ja luoda tulevaisuudesta useita mahdollisia tulevaisuuksia.

Politiikkaa problematisoimalla ei voida kuitenkaan määrittää, miten esimerkiksi koulutuspolitiikkaa tulisi harjoittaa tai millaisella politiikalla saavutettaisiin toivotut tulokset. Tämä ei ole tarkoituksaan eikä myöskään poststrukturalistisen politiikka-analyysin episteemis-ontologisten lähtökohtien mukaista: jokainen poliittinen ehdotus problematisoi vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta ja pyrkii muokkaamaan sitä tietyssä totuuspelissä. WPR-menetelmä metodologiana ei siis tarjoa vä-

lineitä koulutuspolitiikan normatiiviseen kritiikkiin. Sen sijaan se tarjoaa välineitä vaihtoehtojen ajattelulle ja kontingenssin esiin kirjoittamiselle poliittisen vaihtoehtottomuuden retoriikassa.

Rahoitus

Tätä lukua ovat tukeneet Suomen Akatemia (hanke nro 333025) ja Koneen säätiö.

Lähteet

- Alexander, S., & Coveney, J. (2013). A critical discourse analysis of Canadian and Australian public health recommendations promoting physical activity to children. *Health Sociology Review*, 22(4), 353–364. <https://doi.org/10.5172/hesr.2013.22.4.353>
- Bacchi, C. (1999). *Women, policy and politics: The construction of policy problems*. SAGE Publications.
- Bacchi, C. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Pearson Education.
- Bacchi, C. (2012). Why study problematizations? Making politics visible. *Open Journal of Political Science*, 2(1), 1–8.
- Bacchi, C. (2015). The turn to problematization: Political implications of contrasting interpretive and poststructural adaptations. *Open Journal of Political Science*, 5(1), 1–12. <http://dx.doi.org/10.4236/ojps.2015.51001>
- Bacchi, C. (2023). Bringing a 'What's the problem represented to be?' approach to music education: A national plan for music education 2022. *Music Education Research*, 25(3), 231–241. <https://doi.org/10.1080/14613808.2023.2223220>
- Bacchi, C., & Goodwin, S. (2016). *Poststructural policy analysis: A guide to practice*. Palgrave Macmillan.
- Dean, M. (2010). *Governmentality: Power and rule in modern society* (2. painos). SAGE Publications.
- Eurostat. (2024). *Disability statistics*. Haettu 21.2.2025 osoitteesta https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Disability_statistics
- Foucault, M. (2005). *Tarkkailla ja rangaista* (E. Nivanka, suom.). Otava.
- Foucault, M. (1980). Truth and power. Teoksessa C. Gordon (toim.), *Power/Knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977 by Michel Foucault*. Harvester Press.
- Foucault, M. (1988). Technologies of the self. Teoksessa L. H. Martin, H. Gutman & P.H. Hutton (toim.) *Technologies of the self. A seminar with Michel Foucault*. The University of Massachusetts Press.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. Teoksessa G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (toim.), *The Foucault effect. Studies in governmentality. With two lectures and an interview with Michel Foucault*. Harvester Wheatsheaf.
- Foucault, M. (2010a). *Turvallisuus, alue, väestö: Collège de Francen luennot 1977–1978* (A. Paakkari, suom.). Tutkijaliitto.
- Foucault, M. (2010b). *Seksuaalisuuden historia* (K. Sivenius, suom.). Gaudeamus.
- Helakorpi, J., Lappalainen, S., & Mietola, R. (2020). Equality in the making? Roma and traveller minority policies and basic education in three Nordic countries. *Scandinavian*

- Journal of Educational Research*, 64(1), 52–69. <https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1485735>
- Helén, I. (2005). Genealogia kritiikkinä. *Sociologia*, 42(2), 93–109. <https://journal.fi/sociologia/article/view/123612>
- Helén, I. (2016). *Elämän politiikat: Yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Tutkijaliitto.
- Howarth, D., & Griggs, S. (2012). Poststructuralist policy analysis: Discourse, hegemony and critical explanation. Teoksessa F. Fischer & H. Gottweis (toim.), *The argumentative turn revisited: Public policy as communicative practice* (ss. 305–342). Duke University Press.
- Howarth, D., & Griggs, S. (2015). Poststructuralist discourse theory and critical policy studies: Interests, identities and policy change. Teoksessa F. Fischer, D. Torgerson, A. Durnová & M. Orsini (toim.), *Handbook of critical policy studies* (ss. 111–127). Edward Elgar Publishing Limited.
- Kaisto, J., & Pyykkönen, M. (2010). Johdanto: Hallinnan analytiikan suuntaviivoja. Teoksessa J. Kaisto & M. Pyykkönen (toim.), *Hallintavalta: Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä* (ss. 7–24). Gaudeamus.
- Kauppila, A. (2022). *Kehitys- ja vaikeavammaisten henkilöiden hallinta ja kansalaisuus vammais- ja koulutuspolitiikassa sekä ammatillisen erityisoppilaitoksen arjessa* [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 136. Helda. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8044-5>
- Kauppila, A., Kinnari, H., & Niemi, A-M. (2020). Governmentality of disability in the context of lifelong learning in European Union policy. *Critical Studies in Education*, 61(5), 529–544. <https://doi.org/10.1080/17508487.2018.1533876>
- Kinnari, H. (2020a). *Elinikäinen oppiminen ihmistä määrittämässä: Genealoginen analyysi EU:n, OECD:n ja UNESCON politiikasta* [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Suomen kasvatustieteellinen seura. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5401-91-2>
- Kinnari, H. (2020b). Elinikäisestä kasvajasta kykypääomakoneeksi. Elinikäinen oppiminen yrittäjämäisen talouden aikakaudella. *Aikuiskasvatus*, 40(4), 305–319. <https://doi.org/10.33336/aik.100535>
- Kinnari, H., Laalo, H., & Silvennoinen, H. (2022). ”Kohti merkityksellistä elämää.” Jatkuva oppiminen tulevaisuuden hallintana. Teoksessa K. Collin & S. Lemmetty (toim.), *Jatkuva oppiminen ja aikuispedagogiikka työssä* (ss. 56–87). SoPhi.
- Kinnari, H., & Silvennoinen, H. (2023). Subjectivities of the lifelong learner in “humanistic generation” - Critical policy analysis of lifelong learning policies among discourses of UNESCO, the Council of Europe and the OECD. *International Journal of Lifelong Education*, 42(4), 424–440. <https://doi.org/10.1080/02601370.2023.2234089>
- Koivusalo, M. (2012). *Kokemuksen politiikka: Michel Foucault'n ajattelujärjestelmä*. Tutkijaliitto.
- Kuortti, K. (2024). Repurposing public education: Governmental rationality of education export in Finland through public education problematisations. *Journal of Education Policy*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/02680939.2024.2358143>
- Laalo, H., & Jauhiainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskurssissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 92–107. <https://doi.org/10.33336/aik.82983>

- Laiho, A., & Pihlaja, P. (2022). Is Finnish early childhood education going private? – Legislative steps and local policy actors' representations of privatisation. *Policy Futures in Education*, 20(8), 941–959. <https://doi.org/10.1177/14782103221074474>
- Lakka, L., & Pietilä, P. (2023). Innostus, kiinnostus ja omaehtoisuus – Lukemisen yksilöllisyys ja ehdollisuus äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmassa. *Kasvatus & Aika*, 17(2), 42–57. <https://doi.org/10.33350/ka.119810>
- Lappalainen, S., Nylund, M., & Rosvall, P.-Å. (2019). Imagining societies through discourses on educational equality: A cross-cultural analysis of Finnish and Swedish upper secondary curricula from 1970 to the 2010s. *European Educational Research Journal*, 18(3), 271–384. <https://doi.org/10.1177/1474904118814140>
- Mertanen, K., Mäkelä, K., & Brunila, K. (2022). What's the problem (represented to be) in Finnish youth policies and youth support systems? *International Studies in Sociology of Education*, 31(3), 264–283. <https://doi.org/10.1080/09620214.2020.1752770>
- Miller, P., & Rose, N. (1989). Poliittiset rationalisaatiot ja hallintatekniikat. *Politiikka*, 31(3), 145–158.
- Miller, P. & Rose, N. (2010). *Miten meitä hallitaan* (R. Suikkanen, suom.). Vastapaino.
- Mäkinen, M. (2018). Miten aikuisten perustaidot määritellään? Perustaidot PIAAC-tutkimuksesta paikalliseen diskurssiin. *Aikuiskasvatus*, 38(4), 304–319. <https://doi.org/10.33336/aik.88375>
- Pitkänen, H. (2023). Reflektioiva oppilas suomalaisessa perusopetuksen opetussuunnitelmallisessa arviointidiskurssissa. *Kasvatus ja aika*, 17(1), 50–73. <https://doi.org/10.33350/ka.119400>
- Rose, N., & Miller, P. (1992). Political power beyond the State: problematics of government. *The British Journal of Sociology*, 43(2), 173–205. <https://doi.org/10.2307/591464>
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge University Press.
- Tawell, A., & McCluskey, G. (2022). Utilising Bacchi's what's the problem represented to be? (WPR) approach to analyse national school exclusion policy in England and Scotland: A worked example. *International Journal of Research & Method in Education*, 45(2), 137–149. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2021.1976750>
- Walters, W. (2012). *Governmentality: Critical encounters*. Routledge.